

POLJSKI ČASOPIS *ETNOLINGWISTYKA* (PRIKAZ)

Prvi poljski časopis iz etnolingvistike pod istoimenim naslovom počeo je izlaziti u Lublinu 1988. godine. Ukupno je izišlo 10 brojeva kojima je urednik Jerzy Bartmiński, poljski lingvist i antropolog. U predgovoru prvome broju urednik je naglasio da *jezik i kulturu povezuje tako duboka srodnost da ih se može proučavati sličnim metodama i opisivati u sličnim kategorijama*. To su kategorije kao: sustav, opozicija i kontrast, paradigmatika i sintagmatika, tekst, model i varijanta, komunikacijski modeli itd. *Etnolingvistika proučava uzajamne odnose jezika i kulture na temelju jezičnih podataka, a njezin je glavni predmet "naivna jezična slika svijeta"*. On se razabire kroz tzv. *jezičnu semantiku* koja danas sve više širi svoj opseg proučavajući specifične osobine kulture, tzv. *stereotipe* (obrasce, klišeje, fraze, govorne formule). Začetak etnolingvistike nalazimo već kod W. Humboldta (u pojmovima *jezičnog svjetonazora*), a suvremenu emancipaciju ona je doživjela u SAD-u (Boas, Sapir, Whorf). Posebno mjesto u etnolingvistici ima danas *kognitivna gramatika* i *semantika prototipova* koju promiču znanstvenici moskovske škole (Ivanov, Toporov, Tolstoj, Tolstojova, Nevskaja i dr.).

Poljsku etnolingvistiku utemeljili su B. Malinowski, J. Karłowicz i K. Moszyński, a danas ideju prožimanja jezika i kulture razvija svjetski poznata semantičarka A. Wierzbicka kao i razni poljski lingvisti i semantičari (usp. H. Taborska, K. Handke, K. Pisarkowa, R. Grzegorzczkova i drugi znanstvenici s različitih poljskih sveučilišta).

U okviru središnjeg poljskog istraživačkog projekta *Poljska narodna kultura, njezine razvojne tendencije i percepcija* izlazi i etnolingvistični *Rječnik narodnih jezičnih stereotipa* čiji je urednik M. Klimowicz iz Wroclawa. Časopis *Etnolingwistyka* ima zadatak raspraviti niz problema i teoretskih pitanja oko modela natuknica za spomenuti rječnik, a prikupljeni tekstovi služe kao baza za etnolingvistična proučavanja.

Časopis *Etnolingwistyka* podijeljen je u 4 rubrike: I. Rasprave, II. O radu na *Rječniku jezičnih narodnih stereotipa*, III. Analiza materijala i IV. Recenzije i prikazi.

Većina članaka u prvom broju *Etnolingwistyke* posvećena je jezičnim narodnim stereotipima i njihovim odnosima prema kognitivnoj gramatici. U ovome prvom broju časopisa nalazi se i veoma pohvalna recenzija knjige Maje Bošković-Stulli izdane 1983. u Novome Sadu: *Usmena književnost nekad i danas*, a prikaz je napisao Mieczysław Buczynski.

U drugom broju časopisa iz 1989. raspravlja se o odnosu rada i *sacruma* u narodnoj poljštini, o odnosu jezika i znanja o čovjeku kao i o jezičnim načinima uređivanja svijeta na primjerima starofrancuske i staropoljske poezije. U okviru proučavanja stereotipa govori se o značenju jaja u ritualima oranja i sijanja. U rubrici prikaza Buczynski ocjenjuje djelo Ljubinka Radenkovića (Niš-Priština-Kragujevac, 1982): *Narodne basme i bajanja*.

Broj 3. iz 1990. donosi članke o značenju magije, o roditeljskoj kletvi u narodnoj kulturi, o simboličnim značenjima u narodnoj sanjarici, o ulozi metafore u jezičnoj slici svijeta (na primjeru morske metaforike), o antropocentrizmu govorne frazeologije te o jezično-kulturnoj slici *mačke* u poljštini (tj. poljskome jeziku i kulturi).

Broj 4. iz 1991. ukazuje na univerzalne pojmove i konfiguracije u različitim kulturama, na analizu prototipnosti pojmova (proučavanih na leksemima *uljudnost*, *komunizam* i *učitelj*), a u okviru rada na *Rječniku jezičnih narodnih stereotipa* govori se o kulturnim funkcijama *međe* te o značenju *zrna* u inicijalnim ritualima sijanja. Gotovo sve recenzije u ovome broju posvećene su izdanjima Anne Wierzbicke (*Lexicography and Conceptual Analysis*, Inc. Ann Arbor, 1985.; *English Speech Act Verbs. Semantic Dictionary*, Sidney 1987. i *The Semantic of Grammar. Studies in Language Companion Series 18*, Amsterdam/Philadelphia, 1988.).

Teme 5. broja iz 1992. vežu se uz projekt Nikite Iljiča Tolstoja na temu povijesne etnoligvistike, s kojom je povezan i njegov članak *Jezik u odnosu na kulturu* te članak njegove supruge, Svjetlane Mihajlovne Tolstojeve *Usmeni tekst u jeziku i kulturi*. Ostali su članci pod naslovima: *Svijet i antisvijet* (Eugenia Miceva), *Mitološka opozicija desni i lijevi u bugarskim dijalektima* (Ute Dukova) te *Motiv oranja zlatnim plugom. Značenje novogodišnje gospodarske kolede* (Donat Niewiadomski). Od članaka za *Rječnik stereotipa* zanimljiv je naslov *Jezični portret kopna u poljskoj narodnoj kulturi* (Jan Adamowski). Većina prikaza odnosi se na izdavačku seriju *Slavjanskij i balkanskij fol'klor* pod redakcijom N. Tolstoja, ali se može spomenuti i knjiga G. L. Permjakova *Osnovy strukturnej paremiologii*, Moskva 1988. te *Russkaja svad'ba* (D. M. Balatov i J.I. Marčenko, Moskva 1985.). Zanimljiv je i prikaz knjižice A. N. Žurinskoga *Semantičeskaja struktura zagadki. Nemetaforičeskije preobrazovanija smysla* (Nauka, Moskva, 1989.).

Šesti broj donosi članak poznatog ruskog lingvистa, Jurija Apresjana, o odnosu leksikografije i naivne slike svijeta. Zbyslaw Muszynski govori o postavkama i problemima objektivistične semantike, Tomasz P. Krzeszowski teoretizira o aksiološkom parametru u predpojmovnim shemama narodnih predodžaba, Krystyna Jarzabek govori o kinetičkim oblicima pozdravljanja, a J. Kaş i Kazimierz Sikora pišu o konvencionalnim formama obraćanja u malopoljskim dijalektima. Za *Rječnik narodnih jezičnih stereotipa* J. Bartminski je napisao članak o stereotipu *sunca* u poljskoj narodnoj kulturi i jeziku. Od prikaza vrijedi spomenuti bugarsku seriju *Mitologija-Umjetnost-Folklor*, Sofia 1988. te djelo Dobrosławe Weżowicz-Ziółkowske: *Milość ludowa. Motivi seoske ljubavi u poljskoj narodnoj pjesmi 18-20. stoljeća* u izdanju Biblioteke Popularnonaukowe, sv. 11, Wrocław 1991.

Sedmi broj *Etnolingwistyke* izišao je 1995., a posvećen je jezičnim proučavanjima semantične motivacije vrijednosnih pridjeva, motivaciji frazeologizama s elementom *pas* i *mačka*, zatim govori o *rodi* u slavenskim narodnim viđenjima te o *hrastu*, *osi* i *vrapcu* u dječjem jeziku. Sličnom se tematikom bave i članci za rječnik stereotipa, npr. "Pepeo kao natuknica rječnika stereotipa", "Jasika u narodnoj jezičnoj slici svijeta" te "Uloga mladenca u lublinskim svadbenim običajima". Iz III. rubrike grupa autora prikupila je tekstove o pticama, životinjama i biljkama u dijalektalnim iskazima ljudi iz okolice Bilgoraja. Od recenzija možemo izdvojiti povijesno-etnografsku perspektivu djeteta i društva (Igor Semenovič Kon, Moskva 1988.) te zanimljivu slovačku povijesnu temu Sonje Kovačevičeve *Človek tvorca. Pracovné mot'ivy Slovenska vo vyobrazeniach z 9-18. storočia*, Bratislava 1987.

Tematika osmoga broja veže se uz komparativna jezična istraživanja (između molitve i kletve; francusko *peuple* i poljsko *lud* - dva pojma i dvije različite jezično-kulturne paradigme; *olovo* u indoeuropskim ritualima) te uz jezične slike svijeta u frazemima *za* i *protiv*, u metaforama za izražavanje osjeta te u kognitivnoj slici *srdžbe* u suvremenom poljskom jeziku. Za rječničke natuknice pripremljeni su članci *Dunav u poljskom folkloru*, *Jezični stereotip žene u francuskim i poljskim poslovicama* i *Jezična slika Crkve iz motrišta glavnih društvenih snaga u Poljskoj 1980. i 1981.* Recenzije i prikazi vezani su uz rusku i bugarsku folkloristiku od kojih je vrijedno spomenuti prvi svezak ruskog rječnika tradicionalne kulture Slavena u redakciji I. I. Tolstoja, Moskva 1995. pod naslovom *Slovjanske drevnosti. Etnolingvističeskij slovar*. Taj je rječnik zamišljen u opsegu od 5 svezaka kao sinteza znanja o duhovnoj kulturi Slavena. Tako čitatelj može pronaći natuknice koje se tiču poganske i mitološke tradicije (*staroslavenski bogovi, boginje, čarobnice, bjesovi*) kao i one iz kršćanskoga kulturnog kruga (Bog, Bogorodica, sveci, pakao, anđeo itd.), zatim godišnje obrede i obiteljske običaje, natuknice o općim kategorijama folklorističnoga stvaralaštva pri čemu svaki tip (stvari, biljke, životinje, osobe i mitska bića) ima svoju nutarnju semantičnu strukturu koja odgovara narodnoj slici svijeta. Ovo djelo zamišljeno je kao opis različitih slavenskih tradicija. Pravoslavna je, dakako, najbolje opisana, ali nije zanemarena ni tzv. zapadno-katolička tradicija (poljska, češka, slovačka) te, što je nama posebno zanimljivo, uključuje hrvatski i slovenski kulturni krug. Ovaj je osmi broj časopisa proširio uredništvo (osim Bartminskoga tu je i Stanislaw Niebrzegowska), te se naglasilo da je predmet etnolingvistike **jezik** u svim njegovim pojavnicama u odnosu prema kulturi, čovjeku i društvu pa se otvaraju veći prostori za komparativne studije različitih jezika, a ne samo slavenskoga kruga.

1998. izišao je dvobroj 9/10 koji je u tematskom dijelu uglavnom posvećen posmrtnim obredima, npr. u člancima pod naslovima: *Nominalizacija smrti i arhaično mišljenje* (Žujkova), *Utjecaj prošlosti na jezičnu sliku svijeta ljudi i životinja u poljštini* (Burzynska, Kamieniecki), *Posljednje putovanje - odnosno poljska i francuska metaforika smrti* (Krzyżanovska), *Jezična slika smrti u Slovačkoj* (Profantova), *Hrast - drvo umrlih: razmišljanja o jezično-kulturnoj slici hrasta* (Marczewska), *Paraliterarne vizije smrti i umiranja u sarmatskoj kulturi* (Piersiak), "Duše gorko zaplakaše" - tipovi

pjesama o seljenju duša koje traže mjesto vječnoga počinka (Bartmiński), *Jezična slika rata na nadgrobnim natpisima i u narodnim pjesmama* (Dlugosz) te *Suvremeni oproštajni nekrolozi* (Kulbuszewski). Prva dva članka u dvobroju odnose se na kognitivnu teoriju kojom se proučava jezična slika svijeta (Tokarski) te na individualistično shvaćanje jezika i kulture (Moszyński). I u drugome dijelu koji donosi materijale, tj. tekstove prikupljene na terenu, većina se odnosi na posmrtno obrede (*Smrt i pogreb kod Poljaka u Bjelorusiji*, *Duše na pokajanju*, *Tradicionalni pogrebni obredi i običaji oko Lublina*, *Pogrebne pjesme na kulturnim i etničkim rubovima*). Recenzije i prikazi također se odnose na posmrtno obrede i običaje pa možemo reći da je cijeli dvobroj tematski strukturiran oko jedne (zadane ?) teme. IV. cjelina (pod naslovom: *Dokumentacija*) ima samo jedan izvor: Pjesme za pokojnike u fonografskim zapisima Instituta za muzikologiju Katoličkog univerziteta u Lublinu što ih je prikupio Antoni Zoła.

Ovaj prikaz tema obrađenih u etnolingvističnom poljskom časopisu mogao bi biti poticaj našim etnolingvistima ili lingvoetnoložima da se prihvate sličnoga posla ili da pošalju svoje radove u uredništvo *Etnolingwistyke* koje ima sjedište u Lublinu, Plac M. Curie-Sklodowskiej 5, 20-031 Lublin (Redaktor: Jerzy Bartmiński), a adresa na internetu je: <http://press.umcs.lublin.pl>.

Neda Pintarić